

የፍርድ ቤቶች እና ፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች ለአካል ጉዳተኞች እና አረጋውያን የተደራሽነት ሁኔታ ሪፖርት

Photo © Credit: Getachew Asnakew, Media and Communications Department, EHRC

አንኳር ጉዳዮች

የካቲት 2016 ዓ.ም.

www.ehrc.org

አንኳር ጉዳዮች

የኢትዮጵያ ሰብአዊ መብቶች ኮሚሽን (ኢ.ሰ.መ.ኮ/ኮሚሽን) በሕግ ከተሰጡት ሥልጣን፣ ተግባርና ኃላፊነቶች መካከል የሰብአዊ መብቶች ክትትል ማድረግና ተግባራዊ ሊደረጉ የሚገባቸውን ምክረ ሃሳቦች ማቅረብ አንዱ በመሆኑ በተለይ ለሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች ተጋላጭ የሆኑ የኅብረተሰብ ክፍሎችን ታሳቢ ያደረጉ የክትትል ሥራዎችን ያከናውናል። በዚህ መሠረት ኮሚሽኑ የፍትሕ ተቋማት አገልግሎቶች ለአካል ጉዳተኞች እና አረጋውያን ባላቸው ተደራሽነት ዙሪያ የሰብአዊ መብቶች ክትትል አካሂዷል።

ለዚህ የክትትል ሥራ መነሻ የሆነው በአዲስ አበባ ከተማ በሚገኙ የተመረጡ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች ከባቢያዊ ተደራሽነት ዙሪያ ከግንቦት 23-24 ቀን 2014 ዓ.ም. ተደርጎ የነበረ የሰብአዊ መብቶች ክትትል ሲሆን፣ በክትትሉ የፍርድ ቤቶቹ ሕንጻዎችና ምድረ-ግቢዎች ያላቸው የከባቢያዊ ተደራሽነት ጉድለት የፍትሕ ሥርዓት ተደራሽነት መብትን ለማረጋገጥ ተግዳሮት መሆኑን ኮሚሽኑ ለመረዳት ችሏል። የክትትሉም ግኝቶች በዚህ ሪፖርት ተካቷል። ኮሚሽኑ የክትትል ሥራውን በማስፋት የፍርድ ቤቶችና የፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች ሁለንተናዊ ተደራሽነትን በተመለከተ በተመረጡ በአፋር፣ በአማራ፣ በቤኒሻንጉል ጉሙዝ፣ በኦሮሚያ፣ በሶማሊ እና በደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ ክልሎች በሚገኙ የፍትሕ ተቋማት ከታኅሣሥ 17 እስከ 22 ቀን 2015 ዓ.ም. እንዲሁም በአዲስ አበባ ከተማ በሚገኙ የፌዴራል ፍትሕ ተቋማት ላይ ከታኅሣሥ 24 እስከ ጥር 6 ቀን 2015 ዓ.ም. የሰብአዊ መብቶች ክትትል አከናውኗል።

በዚህ የክትትል ሥራ ኮሚሽኑ አካል ጉዳተኛ ባለሞያዎችን ያካተተ ቡድን በማሰማራት ከአካል ጉዳተኛና አረጋውያን ተገልጋዮች፣ ከፍርድ ቤቶችና ፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች ኃላፊዎችና ሠራተኞች፣ ከአካል ጉዳተኞች እና አረጋውያን ማኅበራት እንዲሁም የሴቶችና ማኅበራዊ ጉዳይ መሥሪያ ቤቶች ኃላፊና ሠራተኞች ጋር በተደረጉ ቃለ መጠይቆች፣ በአካል ምልክታ እና ከጉዳዩ ጋር ግንኙነት ያላቸውን ሰነዶች በማመሳከር መረጃዎችና ማስረጃዎችን ሰበስቧል። ኮሚሽኑ በክትትሉ በአጠቃላይ ከ177 ሰዎች (40 ሴቶች እና 137 ወንዶች) ጋር ቃለ መጠይቆችን ያደረገ ሲሆን፣ ከእነዚህም መካከል 39 አካል ጉዳተኞች (12 ሴቶችና 27 ወንዶች) እና ከ60 - 75 ዕድሜ እርከን የሚገኙ 20 አረጋውያን (6 ሴቶችና 14 ወንዶች) በቃለ መጠይቁ ላይ ተሳትፈዋል።

በተጨማሪም ከሰብአዊ መብቶች ክትትሉ መልስ በተዘጋጀው ረቂቅ ሪፖርት የተለዩ ዋና ዋና አሳሳቢ ጉዳዮች እና የቀረቡ ምክረ ሐሳቦች ላይ ለመመካከር ክትትሉ የተደረገባቸው ፍርድ ቤቶችና ፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች፣ ከተለያዩ ሚኒስቴር መሥሪያ ቤቶች የተወጣጡ ተወካዮች፣ የመንግሥት ልዩ ልዩ ተቋማት ኃላፊዎች፣ የአካል ጉዳተኞችና አረጋውያን ማኅበራት ተወካዮች እና ሌሎች ባለድርሻ አካላት በተገኙበት በሰኔ 7 እና 25 ቀን 2015 ዓ.ም. በአዲስ አበባ ከተማ እንዲሁም በሰኔ 28 ቀን 2015 ዓ.ም. በጅማ ከተማ በአጠቃላይ ሦስት ተከታታይ የምክክር መድረኮችን በማዘጋጀት ውይይት ተካሂዷል።

የሰብአዊ መብቶች ክትትሉ ያተኮረው ፍርድ ቤቶች እና ፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች ላይ ሲሆን፣ ክትትሉ በተደረገባቸው የፍትሕ ተቋማት ውስጥ ከተደራሽነት መብት አንጻር በአካል ጉዳተኞችና አረጋውያን ላይ የሚደርሱ የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶችና ለአካል ጉዳተኞች የሚደረጉ የተመጣጣኝ/ምክንያታዊ ማመቻቸት (Reasonable Accomodation) እርምጃዎች ያሉበትን

ደረጃ ለይቷል። በዚህም መሠረት የክትትሉ ዋና ዋና ግኝቶች እና ምክረ ሐሳቦች እንደሚከተለው ቀርቦታል።

የክትትሉ ዋና ዋና ግኝቶች መልካም ጅምርዎች

ክትትል በተካሄደባቸው ፍርድ ቤቶች እና የፍትሕ ተቋማት የተጀመሩ የተለያዩ መልካም ተሞክሮዎች ያሉ ሲሆን ከእነዚህም መካከል የሚከተሉትን ይጨምራል፦

- በአፋር ክልል አካል ጉዳተኞችን፣ አረጋውያንን እና ሌሎች ተጋላጭ የሆኑ የኅብረተሰብ ክፍሎችን ያማከለ ነጻ የሕግ ድጋፍ አገልግሎት፣ በጠበቆች በነጻ መወከል እንዲሁም የንቃተ ሕግ የግንዛቤ ማስፋፊያ የአሠራር ሥርዓት በክልል ደረጃ መዘርጋቱና ለወደፊትም ወደ ወረዳዎች ለማስፋፋት ዕቅድ መያዙ፤
- በአሮሚያ እና የደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ ክልሎች አካል ጉዳተኞች እና አረጋውያን ተገልጋዮችን የሚያስተናግዱ ባለሙያዎችን በመመደብ የጽሑፍ አገልግሎት (የክስ፣ የመልስ፣ የይግባኝ እና የማመልከቻ ጽሑፍ ድጋፍ በማድረግ) ቅድሚያ በመስጠት እንዲሁም የፍትሕ ተቋማቱ የተቋማቸውን ከባቢያዊ ተደራሽነት ለማሻሻል በስትራቴጂክ ዕቅዳቸው ውስጥ በማካተት ሥራ መጀመራቸው፤
- በአማራ ክልል ፍትሕ ቢሮ የተቋቋመው የሰብአዊ መብቶች ዳይሬክቶሬት የሰብአዊ መብቶች ጥሰት ሲፈጸም ፖሊስ ምርመራ እንዲያደርግ ትዕዛዝ የሚሰጥ እና በጋራ ምርመራውን የሚያካሂድ መሆኑ፤ ከሕፃናትና ከሴቶች ጥቃት ጋር በተያያዘ ክርክር ሲደረግ እና የምስክር ቃል ሲሰጥ በማኅበራዊ ባለሙያዎች አማካኝነት ለተበዳዮች ወይም ሕጻናትን ጨምሮ አገልግሎቱ ለሚያስፈልጋቸው ሰዎች የምክርና የሥነ ልቦና ማረጋገጫ ሥራ የሚከናወን መሆኑ ፤
- የቤኒሻንጉል ጉሙዝ ክልል ፍትሕ ቢሮ የሚጠቀምበት የሰነድ ማረጋገጥና ምዝገባ የአሠራር ማኑዋል ወደ ተቋሙ ለአገልግሎት የሚመጡ ሰዎች የሚስተናገዱበትን ሥርዓት በዝርዝር ያመለክተ ሲሆን፤ በዚህ መሠረት የጽሕፈት ቤቱ ኃላፊዎች፣ ባለሙያዎች እና አረጋጋጮች መስማት የተሳናቸውና በምልክት ቋንቋ የሚገባቸው ሰዎች ከማኅበራቸው አስተርጓሚ በደብዳቤ የተመደባቸው መሆኑን ማረጋገጥ እንደሚገባቸው በግልጽ ማስቀመጡ ፤
- በሶማሊ ክልል ፍርድ ቤቶች በአዋጅ ቁጥር 206/2013 አንቀጽ 24 መሠረት አካል ጉዳተኞች ሕጻናትን ጨምሮ ከሕፃናት ጋር የተገናኘ የፍርድ ሂደት በዝግ ችሎት የሚታይ መሆኑ እና ዳኞችም ሆኑ ዐቃቤያነ ሕግ የችሎት ክብር ልብስ/ካባ ሳይለብሱ የችሎት ሂደቱ ለሕፃናት በማይከብድ ሁኔታ ወይም በሕጻናት ሥነ ልቦና ላይ አሉታዊ ተጽእኖ በማያሳድር መልኩ የሚካሄድ መሆኑ፤
- በአዲስ አበባ ከተማ ክትትል የተካሄደባቸው የፌዴራል ፍርድ ቤቶች አካል ጉዳተኞች እና አረጋውያን ቅድሚያ እንዲሰጣቸው የሚያስችል የጉዳዮች ፍሰት አስተዳደር መመሪያ ያለ መሆኑ፤ ይኸውም በፍርድ ቤት ዕቅድ ውስጥ እንዲካተት የሚደረግ እና አተገባበሩን ለማወቅም በየክፍሎቹ ቁጥጥር የሚደረግ መሆኑ፤ በዚህ መመሪያ መሠረት ለአካል

ጉዳተኞች እና አረጋውያን ቅድሚያ እንዲስተናገዱ የሚያደርግ “ቅድሚያ” የሚል ባጅ እና ፎርም መኖሩ፣ በተመሳሳይ አሰራር የፍትሕ ቢሮ ጽሕፈት ቤቶች መሰል መመሪያ ባይኖራቸውም አካል ጉዳተኞች እና አረጋውያን ቅድሚያ አገልግሎት እንዲያገኙ እንደሚደረግ በሪፖርቱ ከተካተቱ መልካም ጀምሮዎች መካከል ናቸው።

አሳሳቢ ጉዳዮች

ተቋማዊ ተደራሽነት

ኢሰመኮ በክትትል ሥራው በሸፈናቸው ፍርድ ቤቶች እና የፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች አካል ጉዳተኞች እና አረጋውያንን ከማካተት አንጻር የተለየ የበጀት ዕቅድ፣ ፖሊሲዎች ወይም መመሪያዎች አለመኖራቸውን እንዲሁም የአካል ጉዳተኞችና አረጋውያንን ፍላጎቶች መሠረት ያደረገ የአሰራር ሥርዓት ያልተዘረጋ መሆኑን፣ ለሴት አካል ጉዳተኞች ተደራራቢ የመብት ጥሰት ተጋላጭነት ያገናዘበ የአሰራር ሥርዓት አለመኖሩን ተረድቷል።

ለአካል ጉዳተኞች፣ አረጋውያን እንዲሁም ሌሎች ለመብት ጥሰት ተጋላጭ ለሆኑ የኅብረተሰብ ክፍሎች ነጻ የሕግ ድጋፍ አገልግሎት የሚሰጥ፣ ጠበቆች በነጻ ጥብቅና እንዲቆሙላቸው የሚያደርግ እና ንቃተ ሕግን በተመለከተ ግንዛቤ የሚፈጠርበት የአሰራር ሥርዓት ቢኖርም ክትትሉ በተደረገባቸው ቦታዎች በወረዳ ደረጃ ወደሚገኙ ፍርድ ቤቶች እና ፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች አሰራሩ ባለመውረዱ የፍትሕ ተደራሽነት ክፍተቶች እንዳሉ ኮሚሽኑ ተመልክቷል።

በተጨማሪም በችሎቶች የክርክር ወይም የምስክር ቃል የማሰማት ሂደቶች ላይ ጾታን መሠረት ያደረገ ጥቃት ተገኝ አካል ጉዳተኞችና አረጋውያን፣ ለአካል ጉዳተኛ ሕፃናትና ሴቶች፣ ለአእምሮ ሕመማን ወይም የአእምሮ እድገት ውስንነት ላለባቸው ባለጉዳዮች የጉዳት ዐይነታቸውን እንዲሁም ተደራራቢ የመብት ጥሰት ተጋላጭነታቸውን ታሳቢ ያደረገ ምቹ የሆነ የአሰራር ሥርዓት አለመኖሩን ኮሚሽኑ ተገንዝቧል።

ከባቢያዊ ተደራሽነት

ክትትሉ ከተደረገባቸው 41 የፍትሕ ተቋማት ውስጥ አራቱ (የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አዲስ ከተማ ምድብ ችሎት፣ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት፣ የአፋር ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት እና የጅማ ከተማ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት) ከአንድ ወለል በላይ ባላቸው ሕንጻዎች ላይ የሚገኙ ሲሆን ወደ ውስጥ ለመግባት ራምፕ (የተሽከርካሪ ወንበር መወጣጫ) ያልተገነባላቸው፣ አሳንሰር ያልተገጠመላቸው ናቸው። ባለ አንድ ወለል ሕንጻዎች ውስጥ የሚገኙ የፍትሕ ተቋማትም ራምፕ ያልተገነባላቸው፣ ባለ ደረጃ መግቢያ በሮች ያላቸው በመሆኑ የከባቢያዊ ተደራሽነት ክፍተቶች ያለባቸው መሆኑን ኮሚሽኑ ተገንዝቧል። ለአብነት፡- የችሎት አዳራሾች፣ መግቢያ በሮች፣ መጻዳጃ ቤቶች ለአካል ጉዳተኞች በተለይም ለተሽከርካሪ ወንበር (wheelchair) ተጠቃሚዎች ተደራሽ አለመሆናቸውን ኮሚሽኑ ተመልክቷል።

የመረጃና ተግባራት ተደራሽነት

ክትትል በተደረገባቸው ሁሉም ፍርድ ቤቶችና ፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች መስማት ለተሳናቸው ባለጉዳዮች የምልክት ቋንቋ አስተርጓሚ ያልተመደበ በመሆኑ፣ መስማት የተሳናቸው ተገልጋዮች

ወደ ፍርድ ቤት ወይም ፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች ሲሄዱ እንደ አስተርጓሚ ሊያገለግሉ ከሚችሉ ቤተሰቦቻቸው ጋር ካልሆነ በተቋማቱ በኩል የሚደረግላቸው ድጋፍ አለመኖሩን ለመረዳት ተችሏል።

በተጨማሪም በክትትሉ በተሸፈኑ ፍርድ ቤቶች እና ፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች ክስ፣ መልስ እና የመሳሰሉትን ሰነዶች ለዐይነ ስውራን ተደራሽ በሆነ አቀራረብ ማለትም፣ በብሬል፣ በድምፅና በመሳሰሉት አማራጮች እንደሚቀርቡና ከዚህ ጋር የተያያዙ አገልግሎቶች ተደራሽ በሆነ መልኩ እንዲቀርቡ የሚያስችል አስገዳጅ ተቋማዊ አሰራርም አለመኖሩን ለማወቅ ተችሏል።

የአመለካከት መሰናክሎች

ክትትል በተደረገባቸው ሁሉም የፍትሕ ተቋማት የሚሠሩ ሠራተኞችና ኃላፊዎች በተደራጀ መንገድ ስለአካል ጉዳተኞችና አረጋውያን ሰብአዊ መብቶች በተለይም የፍትሕ ተደራሽነት ላይ ያተኮረ ስልጠና ወይም የግንዛቤ ማስጨበጫ ትምህርት አላገኙም። አካል ጉዳተኞች እና አረጋውያን መብቶቻቸውን ከማወቅ እና እንዲከበርላቸው ከመጠየቅ አንጻር የግንዛቤ ክፍተቶች መኖራቸውን እና ጉዳዮች የሚፈጸሙላቸው በፍትሕ ተቋማቱ ቅንነትና ችሮታ እንደሆነ አድርገው እንደሚያስቡ ኮሚሽኑ ተገንዝቧል።

ኮሚሽኑ ያነጋገራቸው አንዳንድ ዳኞችና ዐቃቤያነ ሕግ የአካል ጉዳተኞችን እና የአረጋውያንን ጥያቄ የሰብአዊ መብቶች ጥያቄ እንደሆነ የሚገነዘቡ ቢሆንም፤ አንዳንዶች ግን ከሰብአዊነት/ከሐዘኔታ አንጻር የሚመለከቱ መሆናቸውን እና በአካል ጉዳተኞች እና አረጋውያን መብቶች ዙሪያ የግንዛቤ ክፍተት ያለ መሆኑን ተመልክቷል። በተጨማሪም በክትትሉ ቃለ መጠይቅ የተደረገላቸው አንዳንድ የፍትሕ ተቋማት ሠራተኞች በቃለ መጠይቅ ወቅት አካል ጉዳተኞችን እና አረጋውያንን ለመግለጽ ክብረ ነክ እና መብትን የሚነኩ አገላለጾችን (derogatory terms) ሲጠቀሙ ተስተውሏል።

ምክረ ሐሳቦች

- ክትትሉ የተከናወነባቸው እና በተለያዩ ደረጃ የሚገኙ ፍርድ ቤቶች እና ፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች አካል ጉዳተኞች እና አረጋውያን የሚገጥማቸውን ተቋማዊ መሰናክሎች በማስወገድ ተደራሽነትን ለማረጋገጥ የሚረዱ አዳዲስ ሕጎችን፣ ፖሊሲዎችን እንዲሁም የአሠራር ሥርዓቶችን እንዲያወጡ እና ክፍተት በታየባቸው ነባር ሕጎች፣ ፖሊሲዎች እና የአሠራር ሥርዓቶች ላይ ተገቢውን ማሻሻያዎች እንዲያደርጉ፤
- ክትትሉ የተከናወነባቸው እና በተለያዩ ደረጃ የሚገኙ ፍርድ ቤቶች እና ፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች አካል ጉዳተኞች እና አረጋውያን የሚገጥማቸውን ከባቢያዊ ተግዳሮቶች ለማስወገድ በሁሉም መግቢያ በሮች ራምፕ እንዲያስገነቡ፣ በፎቆች ላይ አሳንሰር እንዲያስገጥሙ፣ በምድረ ግቢያቸው ውስጥ ለእንቅስቃሴ እንቅፋት የሚሆኑ ነገሮችን እንዲያጸዱ እና ግንባታ ለሚያስፈልጋቸው የማስተካከያ ግንባታ እንዲያደርጉ እንዲሁም የመጸዳጃ ቤቶቻቸውን ተደራሽ ለማድረግ ማሻሻያ ግንባታዎችን እንዲያካሂዱ፤
- ክትትሉ የተከናወነባቸው እና በተለያዩ ደረጃ የሚገኙ ፍርድ ቤቶች እና ፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች አካል ጉዳተኞች እና አረጋውያን ከመረጃ እና ተግባራት ጋር በተገናኘ የሚገጥማቸውን ተግዳሮት ለማስወገድ በቋሚነት የምልክት ቋንቋ አስተርጓሚ

እንዲቀጥሩ፣ በጊዜያዊነት መስማት ከተሳናቸው ማኅበራት ጋር በቅርበት በመሥራት የትርጉም አገልግሎት ማግኘት የሚችሉበትን ሁኔታ እንዲያመቻቹ፣ በመንቀሳቀሻ ቦታዎች ግልጽ የሆኑ ጠቋሚ ምልክቶችን እንዲያስቀምጡ እንዲሁም ለዐይነ ስውራን ክስ፣ መልስ እና ማናቸውም በቀለም ጽሑፍ የተዘጋጁ የሚመለከቷቸውን ሰነዶች በድምፅ ቅጂ ወይም በብሬል እንዲደርሳቸው በማድረግ ተደራሽነታቸውን እንዲያረጋግጡ፤

- ክትትሉ የተከናወነባቸው እና በተለያዩ ደረጃ የሚገኙ ፍርድ ቤቶች እና ፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች አካል ጉዳተኞች እና አረጋውያን ከአመለካከት ጋር በተገናኘ የሚገጥማቸውን ተግዳሮት ለማስወገድ አመራር እና ሠራተኞችን ጨምሮ ለዳኞች እና ለዓቃብያነ ሕግ የስልጠና ፍላጎትን መሠረት ያደረገ የሰብአዊ መብቶች ስልጠና እንዲሰጣቸው እንዲያደርጉ፤ እንዲሁም ከአመለካከት ጋር በተገናኘ አካል ጉዳተኞች እና አረጋውያን ላይ የሚደርሱ ጫናዎችን ለመቀነስ ቅሬታ የሚያቀርቡበትን እና አፋጣኝ ምላሽ የሚያገኙበትን ሁኔታ እንዲያመቻቹ፤
- የፍትሕ ሚኒስቴር እና ክትትሉ የተካሄደባቸው ክልሎች የፍትሕ ቢሮዎች በሥራቸው የሚገኙ የፍትሕ ተቋማትን ተቋማዊ፣ ከባቢያዊ፣ የመረጃና ተግባራት እንዲሁም የአመለካከት ሁኔታ ለማሻሻል የሚያስችል ድጋፍ እና ክትትል እንዲያደርጉ ፤
- ክትትሉ የተከናወነባቸው እና በተለያዩ ደረጃ የሚገኙ ፍርድ ቤቶች እና ፍትሕ ጽሕፈት ቤቶች የአካል ጉዳተኞች እና አረጋውያንን ተካታችነት ለማረጋገጥ የሚያስችል በቂ በጀት መያዙን እንዲያረጋግጡ፤
- የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት፣ የክልል ምክር ቤቶች፣ ገንዘብ ሚኒስቴር እና በየክልሉ የሚገኙ የገንዘብ ቢሮዎች የፍትሕ ተቋማት የአካል ጉዳተኞች እና አረጋውያንን ተካታችነት ለማረጋገጥ የሚያስችል በቂ በጀት የተመደበላቸው መሆኑን እንዲያረጋግጡ፤
- የሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን በሁሉም ፍርድ ቤቶች እና የፍትሕ ተቋማት የምልክት ቋንቋ አስተርጓሚ መኖሩን ለማረጋገጥ የሥራ መደቡ እንዲኖር እንዲያደርግ፤

በዚህ የሰብአዊ መብቶች የክትትል ሥራ ያልተሸፈኑ ነገር ግን መሰል ተቋማዊ፣ ከባቢያዊ፣ የመረጃና ተግባራት እንዲሁም የአመለካከት ተግዳሮቶች የሚስተዋሉባቸው ሁሉም በኢትዮጵያ ውስጥ የሚገኙ ፍርድ ቤቶች እና የፍትሕ ተቋማት በዚህ ሪፖርት የተሰጡ ምክረ ሐሳቦችን እንዲፈጽሙ።